

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Propagandaművészetől a politikai valóságig. Mit akar Steve Bannon?

[Review of: *Steve Bannon: A Propaganda Retrospective*. Exhibition by Jonas Staal at Het Nieuwe Instituut, Rotterdam, 2018]

Deim, R.

Publication date

2018

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Deim, R. (2018). Propagandaművészetől a politikai valóságig. Mit akar Steve Bannon? [Review of: *Steve Bannon: A Propaganda Retrospective*. Exhibition by Jonas Staal at Het Nieuwe Instituut, Rotterdam, 2018]. Web publication or website, artPortal. <https://artportal.hu/magazin/propagandamuveszettol-a-politikai-valosagig-mit-akar-steve-bannon/>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Propagandaművészettől a politikai valóságig. Mit akar Steve Bannon?

Deim Réka • 2018. 09. 17. | Olvasási idő: 7 perc

kortárs művészet   populizmus   társadalomkritika

Jonas Staal holland művész kiállítási projektje Steve Bannon elmúlt három évtizedet lefedő munkásságán keresztül elemzi a propagandaművészet szerepét és eszközeit a trumpi populizmus politikai valósággá válásában.

Steve Bannon: A Propaganda Retrospective. Jonas Staal kiállítási projektje
Het Nieuwe Instituut, Rotterdam, 2018 április 19. – szeptember 23.

Stephen K. Bannon elsősorban Donald Trump egykori tanácsadójaként és a szélsőjobboldali nézeteket hirdető Breitbart News korábbi főszerkesztőjeként vált széleskörűen ismertté. Kevés nála megosztóbb figurája van az amerikai politikának, amit jól mutat, hogy a Trump-kampány utolsó hónapjainak levezénylése után máig tisztázatlan okokból hirtelen megvált tőle az amerikai elnök. Bannon az utóbbi időben egyre aktívabb Európában, ahol egy brüsszeli központú alapítvány létrehozásán dolgozik, hogy növelje a jobboldali populista pártok támogatottságát a 2019-ben esedékes Európa Parlamenti választásokon. A „The Movement” nevű kezdeményezés célja, hogy a Soros György által évtizedek óta támogatott Open Society Foundations és a „nyitott társadalom” ellenpópusaként szolgáljon. Bannon az év folyamán több európai, jobboldali vezetővel találkozott, többek között Marine le Pennek, Orbán Viktorral és Matteo Salvinnel, aki szeptemberben csatlakozott is Bannon alapítványához. Mindezek fényében nem is lehetne aktuálisabb egy olyan kiállítás, ami Bannon eddigi tevékenységének mélyére néz.

A magát is propagandaművészként definiáló Jonas Staal évek óta foglalkozik a demokrácia, a művészet és a propaganda viszonyával. Korábbi projektjei közül a *New World Summit* (2012-től) és a *New Unions* (2016-tól) világítja meg tevékenységének lényegét, amely a művészet és a politika elválaszthatatlan összefonódásán alapul. A *New World Summit* célja, hogy alternatív parlamentet biztosítson olyan közösségek számára, amelyek jelenleg kívül esnek a demokratikus politikai rend keretein, mint a kurd nők mozgalma vagy a baszk függetlenségi mozgalom. A *New Unions* egy „művészeti-politikai kampány,” amely Európa transzdemokratikus mozgalmait és szervezeteit kívánja összefogni, és a Yanis Varoufakis által alapított DiEM25 mozgalommal

működik szorosan együtt. Staal legújabb kiállítása a propaganda mechanizmusát vizsgálja a Fehér Ház egykori vezető stratégiájának dokumentumfilmjein és projektjein keresztül, és a vizuális eszközök értelmezése mellett arra a kérdésre keresi a választ, hogy miként lehet ellen-narratívákat, azaz egyfajta „emancipációs propagandaművészetet” kialakítani a jobboldali populizmussal szemben.

Kiállásenteriór a Het Nieuwe Instituutban, Rotterdamban. Fotó: Lotte Stekelenburg

A szeptember 23-án záró kiállítás Bannon családi hátterének és korai projektjeinek bemutatásával indul. Katolikus munkás családban született, majd a Haditengerészetnél eltöltött hét év után üzleti pályára lépett a Goldman Sachs-nél. Karrierje gyorsan ívelt felfelé, és egyre inkább a média és a szórakoztatóipar felé fordult. A 1990-es években Bannon már Hollywoodban producerkedett, ahol olyan rendezőkkel és színészekkel dolgozott együtt, mint Sean Penn (*Indián nyár*, 1991) és Anthony Hopkins (*Titus*, 1999). Számos egyéb kulturális és tudományos projektben is részt vett, amelyek közül későbbi karrierje szempontjából kettőt érdemes kiemelni. 1993-tól a *Biosphere 2* tudományos kutatás igazgatója volt, amelynek keretein belül Arizonában felépítették a világ legnagyobb zárt ökológiai rendszerét, hogy a klímaváltozás hatásait, illetve a túlélés esélyeit teszteljék az űr kolonizálása esetére. A 2000-es években részt vett a *World of Warcraft* másodlagos piacának kialakításában, ahol a játékosok megvásárolhatták az ázsiai gamerek által kibányászott javakat a gyorsabb előrejutás érdekében. Staal szerint ezek a törekvések nem csak a

Trump-kampány és az alt-right "digitális bioszférájának" felépítéséhez járultak hozzá, hanem egyben előrevetítik a propagandaművészet célját, hogy az ne csak kommentálja a valóságot, hanem a változás eszközeként annak átírására törekedjen.

Kevesen tudják, hogy Bannon jelentős dokumentumfilmes karriert is maga mögött tudhat. A 2001. szeptember 11-i terrortámadás hatására politikai nézetei radikalizálódtak, ami filmjeiben egyértelműen kifejezésre jut. Saját stílusát „kinetikus moziként” határozza meg, és elsődleges célja a film fegyverré tétele az ideológiai harcban. Legfőbb inspirációs forrásként Michael Moore, Szergej Eisenstein és Leni Riefenstahl filmjeire tekint, mert munkásságukban a politikai tartalmak mellett a közlés módja alapvető fontosságú. 2004-2016 között készült kilenc dokumentumfilmje látszólag valós eseményeken, adatokon és szakértői elemzéseken alapszik, de az apokaliptikus hangulatú, gyors zenével kísért, vadul váltakozó képsorok a néző félelemérzetének felébresztését célozzák a kívánt ideológiai tartalmak kommunikálása érdekében. Az *In the Face of Evil* (2004) például a Bannon által ideális, erős vezetőnek tartott Ronald Reagan kommunizmus elleni küzdelmét állítja párhuzamba a nyugati keresztény szabadpiaci nacionalizmus és a keleti iszlám terrorizmus harcával, ami igencsak leegyszerűsítő és problematikus történelemértelmezés.

Kiállásenteriór a Het Nieuwe Instituutban, Rotterdamban. Fotó: Lotte Stekelenburg

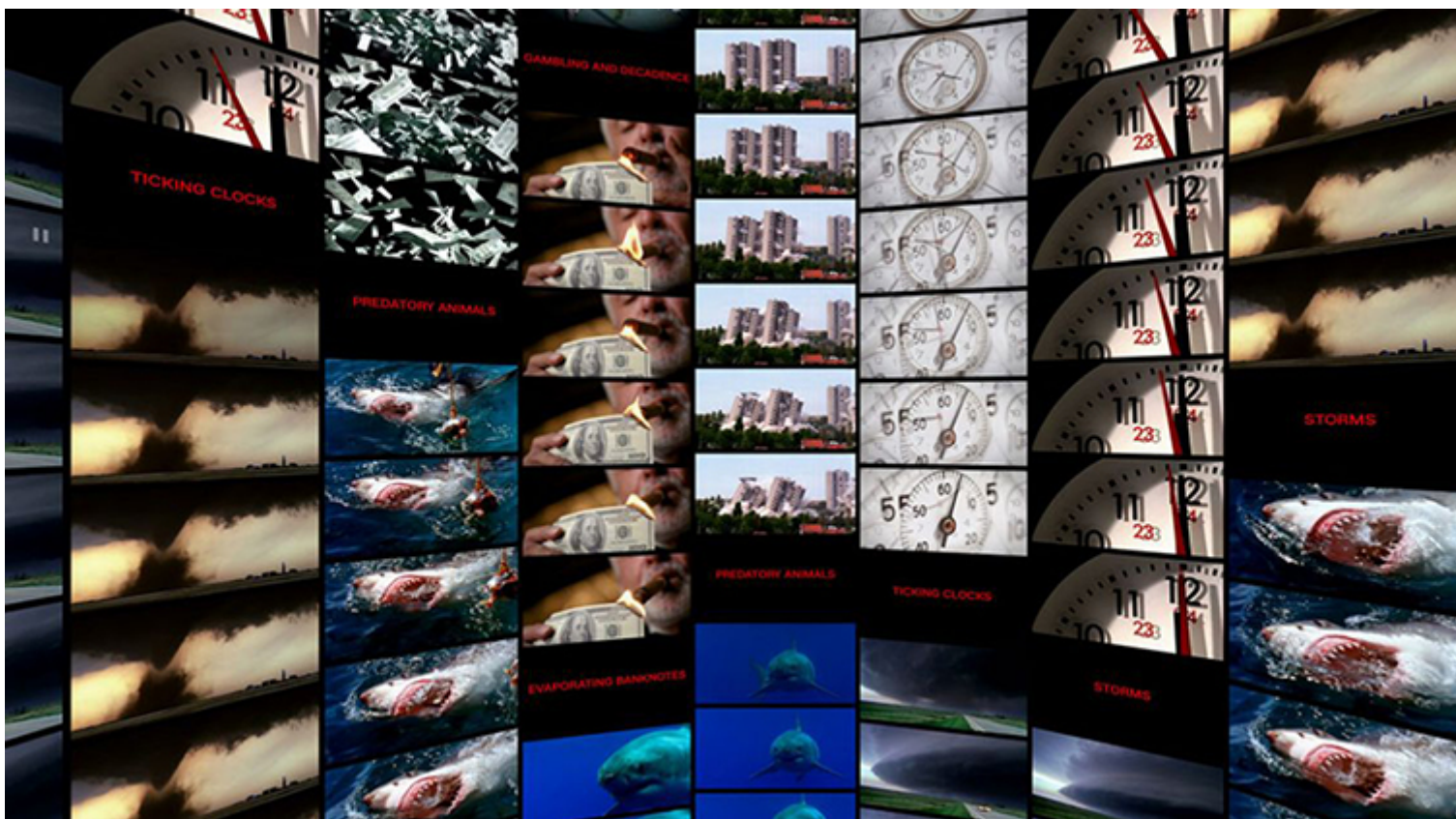
Generációs elmélet és válság-narratíva

Bannon filmjeinek filozófiai alapjául Strauss és Howe generációs elmélete szolgál, amivel a *Generation Zero* (2010) című dokumentumfilmben részletesen foglalkozik. A film arra a *The Fourth Turning* (1997) című könyvben kifejtett elméletére épül, amely szerint a politikai-társadalmi rendszerek négy, nagyjából egy-egy generációt lefedő fordulaton mennek keresztül összeomlásuk előtt (high/szárnyalás, awakening/ébredés, unraveling/kibontakozás, crisis/válság). Az elmélet szerint a legutóbbi „negyedik fordulat” a világháborúkkal érkezett el, amiből az amerikai keresztény szabadpiaci nacionalizmus emelkedett ki győztesként, a következő „negyedik fordulat” pedig hamarosan bekövetkezik. Ennek jele a 2008-as gazdasági világválság, amit további válságok és háborúk követnek majd. A fordulatok évszakokra emlékeztető, ciklikus váltakozásának köszönhetően a válságot az újjászületés időszaka követi, ami Bannon szerint a keresztény szabadpiaci nacionalizmus doktrínájának visszatérését hozza el. Ez az értelmezési keret egy olyan áhított, dicső múltat feltételez az ötvenes évek Amerikájára projektálva, ami valójában nem is létezett, de fontos identifikációs pontként szolgál az újbóli „nagyválság” víziójához.

A fiktív dicső múlt kollektív képzetének felépítésében kulcsszerepet játszik a propagandaművészet, hiszen a hatalom megszerzésének és megtartásának alapvető eszköze az infrastruktúra (média) mellett a narratíva feletti kontroll. Bannon mindkét területen sikeresen alakította a Trump-kampányt, amelynek narratíváit már hosszú ideje fejlesztette dokumentumfilmjeiben. Ezekben módszeresen ábrázolja a legfontosabb témákat vizuális metaforákkal és az érzelmi töltetet fokozó stilisztikai eszközökkel.

A válság-narratíva témáit és a hozzájuk tartozó ábrázolási módokat a kiállítás egyfajta „vizuális enciklopédiaként” egymás mellé helyezi a kilenc dokumentumfilmből kiválogatott jelenetek segítségével. A vihar eleme például négy filmben tűnik fel, és Staal megfigyelése szerint az idő ciklikus változásának vallásos-prófétikus elkerülhetetlenségére utal a „negyedik fordulattal” összefüggésben, amelyet alátámasztanak Bannon *Biosphere 2* projektje során szerzett tapasztalatai a klímaváltozás szükségszerű negatív hatásairól. További fontos elemek a ragadozó állatok, amelyek különféle emberi viselkedésformák metaforáiként szolgálnak, például a cápák a globális fenyegetéstől való félelem, a sas pedig az elkötelezett amerikai lelkület megtestesítője.

A nemzeti-keresztény értékrend ellenpólusaként gyakran visszatérnek a globális liberális elit kapzsiságát ábrázolni hivatott összeomló épületek, lángoló bankjegyek és a zuhanó árfolyamokat mutató kijelzők képei, illetve a szekuláris individualizmus válságát jelző összeütköző autók, a szerencsejáték és a korszak végét beharangozó mozgalmak (pl. hippik, feminizmus). Fontos továbbá az ellenség ábrázolása, így a filmek elengedhetetlen szereplői a belső (pl. liberális elit, Black Panther aktivisták) és külső ellenségek (pl. iszlám terroristák), illetve a háborúk képsorai. Bannon narratívájában a jelenlegi válság időszakában megjelenő „bestia” az iszlám fundamentalizmus, amire a 20. századi náciizmus, fasizmus és kommunizmus egyfajta reinkarnációjaként tekint.

Kiállításenteriór a Het Nieuwe Instituutban, Rotterdamban

Erős vezető és belső ellenség

Az erős vezető iránti igény központi Bannon munkásságában, ezért a kiállítás részletesen taglalja a Trump-kampány mechanizmusát az Obama-ellenes Tea Party és az alt-right mozgalmakon keresztül. Bannon Trump előképét az alaszakai Sarah Palin személyében látta meg, aki képes volt hangot adni a hagyományos republikánus és demokrata politikai narratívák mellett kibontakozó új, szélsőjobboldali populista nézeteknek. (*The Undeclared*, 2011) Staal a Tea Party szlogenjein és ikonjain (pl. az Obamát kommunista diktátorként ábrázoló plakátokon) keresztül azt vizsgálja, hogy milyen eszközökkel alakította és kommunikálta a mozgalmat a nacionalizmust, a gazdasági protekcionizmust és az iszlám-ellenességet kombináló politikai és kulturális narratívát, utat nyitva ezzel az alt-right és Trump számára. Az alt-right elsősorban online tevékenységéből a művész Pepe, a béka mémjét emeli ki, amely a közösségi oldalakon terjedve rasszista és antiszemita tartalmakat hirdetett humoros formában. Staal a fenti mozgalmak jelentőségét abban állapítja meg, hogy azok nemcsak politikai, hanem kulturális mozgalmakként járták át a populáris diskurzust, így a valóság átírása több szinten működött.

A kiállítás kitér az amerikai szélsőjobboldali mozgalmak által előszeretettel használt „kulturális Marxizmus” fogalmára, arra az összeesküvés-elméletre, amely szerint a radikális baloldal a populáris kultúrán keresztül próbálja magához ragadni a hatalmat. A kifejezés eredetileg a frankfurti iskolához köthető antikapitalista kritikai elméletre utal, amely elsősorban a kultúra profitorientált és tömegtermelésen alapuló aspektusait kritizálja, de Amerikában a kilencvenes évek óta egyre inkább a kifejezés negatív konnotációja dominál. Bannon több filmjében megjelenik a „kulturális Bolsevizmus” kifejezésével rezonáló „kulturális Marxizmus” összeesküvés-elméletként való értelmezése, amelynek legfőbb célpontja az amerikai-zsidó író,

Saul Alinsky (1909-1972) és könyve, a *Rules for Radicals* (1971). A közösségszervezésre fókuszáló könyv fontos szerepet játszott az Obama-kampányban és az Occupy Movement-ben, de már Clinton alatt is meghatározó volt, sőt, Hillary Clinton Alinsky munkásságából írta a szakdolgozatát 1969-ben. Mindez tökéletesen összeér Bannon narratívájában, ahol a belső ellenség képe a fenti összetevőkből áll össze. Az *Occupy Unmasked* (2012) például úgy forgatja ki a Wall Street hatalmát és korrupsztását ellenző Occupy-mozgalom állításait, hogy az a baloldali szervezetek és hackerek, az Obama-adminisztráció és az Alinsky-követők közös összeesküvéseként jelenik meg. A kiállításon Alinsky könyve ingyenesen elvihető, több ezer példányban. Ezzel a gesztussal Staal mint propagandaművész kilép az elemző szerepkörből, és aktívan beavatkozik az ellen-narratíva alakításába.

Steve Bannont kiretusálták a fotókról, melyeken Donald J. Trump elnök mellett tünt fel. Részlet Jonas Staal installációjából. Forrás: steve-ba-propaganda-retrospective.hetnieuweinstituut.nl

Az utolsó terem Bannon politikai valósággá vált ideológiáját és esztétikáját elemzi Trump megválasztása után, alátámasztva a propagandaművészet – Staal által sokszorosan hangsúlyozott – transzformatív erejét. Itt egyrészt a trumpi retorikát és a sajtókonferenciák filmdíszletre emlékeztető esztétikáját emeli ki a holland művész, másrészt Bannon későbbi, ellentmondásos karrierjét kommentálja, többek között a *Fire and Fury* című könyv körüli botrányokat és a Bannon szerepének bagatellizálására irányuló kampányt. Ezt Staal a sztálini rezsimhez hasonlítja, amely egyszerűen kiretusálta a problematikussá váló politikai szereplőket a fényképekről. Boris Groys után, aki a „sztálinizmus totális művészetének” nevezte az aktust, amikor a rendszer ily módon felfalja saját alkotóit, Staal a „trumpizmus totális művészeteként” értékeli Bannon leradírozását a politikai térképről. Staal konklúziója az, hogy a populista narratíva pontról-pontra történő lebontása, illetve a propaganda eszközeinek azonosítása és értelmezése fontos módja a „nationalist international” narratívájának demisztifikálása és egy ellen-narratíva alapjainak lefektetése érdekében.

Miután a látogató átrágtta magát a kiállítás hosszú, elemző szövegein, semmi kétsége nem marad afelől, hogy miként képzelel el Steve Bannon nézetei népszerűsítését és politikai valósággá formálását. Ezt persze maga sem titkolja, hiszen mint azt a *New York Times*-nak nyilatkozta, célja, hogy a globális populista mozgalom infrastruktúrája, eszköze legyen. Bár Trump és a Breitbart is

megszabadult tőle, Bannon töretlenül folytatja a jobboldali populizmus propagálását, ami nemcsak legújabb munkáiban, a vallásos felhangú *Torchbearer*-ben (2016) és a Trump politikáját globális kultúrharc kontextusába helyező *Trump @ War* (2018) című dokumentumfilmben manifesztálódik, hanem európai tevékenységében is egyre inkább.

A kiállításról, illetve a propaganda és művészet tágabb összefüggéseiről Jonas Staal előadása [itt](#) megtekinthető. (Jonas Staal: „Art and Propaganda.” IMPAKT Center for Media Culture, 2018. szeptember 1.)